

Zrušení tří slovenských gymnázií roku 1874 a Matice slovenské 1875 vyvolalo bouřlivou veřejnou odezvu. Národní noviny, redigované v Turč. Sv. Martině Ambrem Pietrem, přinášely o tom vzrušené ohlasy ze Slovenska i z českých zemí. Hodně zpráv dostávaly také od slovenských vysokoškoláků ve Vídni...

Jaroslav Vlček (1860 – 1930), rodák z Banské Bystrice, v té pohnuté době studující na tamním gymnáziu, uschoval si dopisy od starších přátel, kteří ho informovali podrobněji než novinářské zprávy.

V Bystrici si gymnazistu Vlčka velmi oblíbili bratři Michal a Daniel Bothárové. Daniel, posluchač filozofie na vídeňské univerzitě, posílal do Bystrice příteli Vlčkovi i svému staršímu bratrovi v dopisech čerstvé zprávy o aktivizaci tamních vysokoškoláků, nadšeně referoval o rozvoji slovanské a česko-slovenské vzájemnosti... Michal Bothár, vážený bystrický měšťan, vzdělaný a rozvážný muž, povoláním obuvnický mistr, byl sám také literárně činný. Oba bratři měli nemalý vliv na prvotní orientaci Jaroslavova zájmu o slovenskou a českou literaturu.

Daniel Bothár už jako vysokoškolák posílal své příspěvky do slovenských a českých časopisů. V jednom z nich si stěžoval roku 1875 na velké množství překladů a nedostatek původních slovenských prací. Redaktor Orla mu to sice neuveřejnil, ale polemizoval s ním. Tento Bothárův příklad zopakoval o dva roky později Jaroslav Vlček. Jeho příspěvek redaktor Orla veřejně pochválil, ale – neuveřejnil. Pro zajímavý a závažný obsah tohoto novinářského článku budeme se jím zabývat podrobněji.

Podnět k němu dostal sedmnáctiletý autor nejen ve svém rodišti, ale také – na Oravě.

1. Orava a Janko Matúška

Školní prázdniny prožíval gymnazista Vlček obvykle na Oravě v Dolném Kubíně u matčiných rodičů. Tam se spřátelil s Jurajem Janoškou. Byl o čtyři roky starší, studoval ve Vídni teologii. Stejně i Pavol Novák, blízký přítel básníka Hviezdoslava. Jaroslav se v Kubíně sblížil také s mladým notářem Jozefem Trnkóczyem, pracovitým a nebojácným pokrokovým člověkem, náruživým divadelním ochotníkem.

Zvláště si vážil toho, že mohl na Oravě osobně poznat štúrovského básníka Janka Matúšku. Autor znárodnělé písně *Nad Tatrou sa blýska* nejednou vyprávěl Vlčkovi a jeho mladým přátelům své vzpomínky na studentská léta, hlavně na dva nezapomenutelné roky v Bratislavě. Dověděli se také o jeho trpkých zkušenostech za revoluce, kdy se na útěku brodil po hrdlo ve vodě a sněhu. Věděli o jeho vážné chorobě a vážili si ho i za to, že byl „vždy aspoň na pohľad plný humoru a vtipu“. Poznali jeho lásku k ochotnickému divadlu a slovenským besedám, k nimž dal sám často podnět.¹ V srpnu 1876 vystoupil na prknech ochotnického divadla v Kubíně poprvé i Jaroslav Vlček (jen o dva

¹ Jaroslav VLČEK v rukopisu přednášky o Matúškovi v srpnu 1879.

roky později než Hviezdoslav). Gymnazista Vlček si své prázdninové pobyty v Kubíně zamiloval. Oravu považoval za svůj skutečný domov.²

Také o vánočních prázdninách roku 1876 byl zase na Oravě. Vzrušeně diskutoval s tamními přáteli o některých palčivých dobových otázkách, které předtím řešil i s bystrickými spolužáky – gymnazisty a brzy potom také v dlouhém dopise z Banské Bystrice 12. ledna 1877, který poslal redaktorovi Orla Andreji Sytnianskému. Byl to možná první Vlčkův příspěvek tomuto časopisu. Nebyl sice uveřejněn, ale dochovala se rukopisná verze této kriticky zaměřené stati, opírající se o autoritu Janka Matúšky.

Vyhraněný odmítavý postoj zaujal k sporné otázce nové Hurbanovy *Nitry*, která vyšla roku 1876 v českém znění. Ujišťoval, že se nechce stavět do cesty zasloužilému národovci, ale v úspěch jeho pokusu o literární spojení s Čechami a Moravou nevěří: protože „tá letargia, ktorej hlavná príčina je olúpenie nás o Maticu a gymnáziá, tá zmalátnelosť sotvá zmizne, aby ustúpila životu rezkejšiemu; tomu čeština neodpomôže“. Vše se hlásí k literární slovenštině, k nesmrtelnému Sládkovičovi, k almanachu Tábor – a s některými výhradami také k časopisu Orol: Vyslovuje kritické připomínky zejména k uveřejněným životopisům. Snaží se upozornit redaktora Sytnianského na to, „že by důležité příspěvky k životopisu J. Kráľa mohol podať p. Janko Matúška, úradník na odpočinku v Dolňom Kubíne na Orave, lebo bol jeho spolužiak od útlej mladosti počnúc“.

Netušil, když psal tento dopis, že Janko Matúška již nežije: 13. ledna 1877 ho pochovali na kubínském hřbitově.

O následujících letních prázdninách rozvíjela mládež v Kubíně opět čilou kulturní aktivitu, která pokračovala i o vánocích a o dalších prázdninách roku 1878, kdy Vlček – byl právě po maturitě – navázal přátelství s třemi mladými moravskými slovakofily Hynkem Babičkou, Vítězslavem Houdkem a Františkem Táborským. První dva už studovali na pražské univerzitě. Babička Oravu poměrně dobře znal, díky dvěma předchozím studijním pobytům. Táborský byl právě po maturitě, stejně jako Vlček. Všichni se chystali po prázdninách do Prahy.

2. První pražské přednášky

V říjnu 1878 se Vlček zapsal na filozofické fakultě pražské univerzity. Podle předběžného plánu, schváleného martinskými předáky Franciscim a Pietrem, chtěl studovat slovanskou filologii a dějepis. V přednáškách, které navštěvoval v zimním semestru, převažovala však filologie a estetika nad dějepisem. V letním semestru připojil ještě germanistiku.

Při univerzitním studiu se po boku svých moravských přátel čile účastnil spolkového života pražských akademiků. Rychle se seznámil s výsledky několikaleté práce literárního a řečnického spolku Slavia, tehdy právě zaměřené na připravovanou edici slovenských lidových písní. Spolek už měl hlavního spolupracovníka na Slovensku – An-

² Blíže SOJKOVÁ, Z: Vznik Vlčkových Listů z Čiech. In: *Slovenská literatúra*, roč. 26, 1979, č. 3, s. 248 – 264; Jaroslav Vlček jako dopisovatel Slovanských listů (r. 1879). In: *Slovenská literatúra*, roč. 20, 1973, č. 5, s. 503 – 504.

dreje Halašu. Vlčkovi se podařilo získat další adresy sběratelů písní a znalců lidové slovesnosti na Slovensku, také za pomoci Ambra Pietra, martinského redaktora Národných novin. S Halašou dohodl do všech podrobností konečnou podobu edice.

S touto činností souvisel samozřejmě obsah první Vlčkovy veřejné přednášky o souborném Slovensku, kterou uspořádal spolek Slavia 27. ledna 1879 v čítárně Akademického čtenářského spolku, s názvem *O Slovensku a jeho životě*. (Tak se oznamovalo v Národních listech 26. ledna.) Mladý autor asi hned pomýšlel na uveřejnění této práce, ale nijak s tím nespěchal. Připravil další přednášku, kterou přednesl ve spolku Slavia 5. května 1879, *O náboženství pohanských Slovanů a povaze slovenských pověstí*.

Své první veřejné přednášky v Praze připravoval v době, kdy jeho odborný zájem patřil slovenskému národopisu, zejména lidové písni. Využíval tak i tradičního zájmu české veřejnosti o tuto oblast slovenského národního života. Kromě toho se zde také poprvé pokusil hodnotit slovenskou literaturu jako celek. Jen v malé míře se zmiňoval o generaci štúrovské. Dovoľával se zápisků Bohuslavy Rajske, které líčily neznámé probuzené Slovensko, když „rozproudil se tam život národní, o jakém v Čechách tenkrát ani nejhodlivějšímu vlastenci se nezdálo“. Mnohem více se však Vlček zaměřil až na spisovatele a učence matiční éry. Vyslovil jednoznačnou chválu tehdejší vědecké tvorby a „zdravým“ filozofickým názorům. S láskou mluvil o „čarokrásném, zapomenutém“ Slovensku, které je plné památek z pohanského pravěku Slovanů. Se zápallem obhajoval spisovnou slovenštinu a rázně odmítl nespravedlivé výčitky, jež se týkaly „domnělého rozkolu“.

Druhá přednáška obsahovala podrobný přehled literárních děl z oblasti národopisu. „Máme bájesloví Hollého, některá místa Kollárových Zpievanek, spisy Sam. Reize, Dobšinského, Škultétyho, prof. Klemense, hist. Sasinka – a jsme u konce.“ Je překvapující, že ještě nevěděl o prvním souboru slovenských pohádek od Rimavského z roku 1845, ani folkloristu Štúra jako by neznal! Avšak častěji se zabýval názory Ctiboha Zocha, zvláště když se zmiňoval konkrétně o „župě Oravské, jež mi jest domovem“.

K významným přátelům Vlčkovým na Oravě patřil také syn Ctiboha Zocha Pavol, evangelický farář v Jasenové. Měl u sebe otcův archiv, s jehož obsahem Vlčka postupně seznamoval. Byl hlavním oravským dopisovatelem Národných novin a horlivým stoupencem česko-slovenské vzájemnosti. Jestliže si chceme přiblížit atmosféru tehdejší Oravy, která spoluvytvářela pevné ideové zázemí mladého Vlčka, nahlédněme do dopisu Pavla Zocha, který napsal Jozefovi Škultétymu 12. ledna 1879.

Postěžoval si mu, jak velmi postrádá Hviezdoslava, který se vzdal úředního působení v Kubíně, protože tam „čo pansláv“ neměl vyhlídky, a i ze zdravotních důvodů. Ale někdy k němu přijíždí ze svého nového působiště Námestova. Nedávno „celé hodiny spolu žalostili sme nad nešťastným osudom národa... A susedia, priatelia, Moravia, Češi, ktorí by nám mohli a chceli pomôcť, tí nevedia, čo deje sa s nami, lebo prvý orgán náš, Nár. nov., drieme.“ Také redaktor Orla už mnoho spolupracovníků odradil – „a Češi si myslia, že je už po našej poezii a beletristike“. Zoch sám je v nepřetržitěm spojení s Prahou, Olomoucí a Vídní, odkud dostává mnoho radostných zpráv. Hlavně Moravané chtějí pomoci „pracovať na regenerovaní našich záležitostí vôbec a časopisectva zvlášte“.

Jeden z nejmenovaných mladých Moravanů byl autorem fejetonu *Výlet na Slovensko*, který vycházel na pokračování od 30. ledna do 15. března v Akademických listech, podepsaný šifrou „-ský“. (Autorem byl pravděpodobně Vítězslav Houdek.) Zábavným způsobem popisuje loňskou cestu tří moravských studentů do Dolního Kubína i výlety do okolí „s několika akademiky kubínskými“.

Hlavním záměrem fejetonu byla snaha popularizovat poznatky o slovenské literatuře. Když líčil stoliční město Kubín a jeho obyvatele, vzdal hold štúrovské generaci: „Pravou srdečnost poznati lze dnes pouze u starých Slováků, vrstevníků Hurbanových a bezprostředních žáků zbožňovaného Štúra, jehož vlivu tento zbytek idealismu a obcování takřka patriarchálního připisují. – Štúr zajisté působil na ně jakousi magickou silou, jaké u žádného jiného člověka nepoznali. Jak veliká, obrovská to byla duše, když podnes, po tolika desetiletích, upomínka naň, ba i jen jméno jeho náhodou vyslovené zarosuje oči bývalých žáků jeho a vrací aspoň na chvíli nadšení, jež bohužel dnes obecně již vypudila zoufalost nebo tichá rezignace.“ Autor fejetonu se zajímal i o jiné slovenské autory, jak prozrazuje zmínkami o Kalinčiakovi nebo Paulinym, Palárikovi, Sládkovičovi.

Současně vyšel 15. března v Akademických listech nepodepsaný článek (zřejmě rovněž od Houdka) nadepsaný *O kupování kněh na školách středních*, který s nadšením propagoval slovenskou literaturu, především Sládkovičova *Detvana*, Chalupkovy *Spevy* a Kalinčiakovu *Reštavráciu*. Upozorňoval i na časopis *Orol*. Na počátku července 1879 uveřejnil moravský časopis *Koleda* významnou studii Vítězslava Houdka *Malíř slovenských zemanův*.

Co publikoval během té doby Jaroslav Vlček? Na rozdíl od Houdka se jen málo zabýval slovenskou literaturou. Od ledna 1879 (až do září 1880) byl úspěšným dopisovatelem *Orla* svými *Listy z Čiech*. Jméno Jaroslava Vlčka se objevilo také v pražském časopise *Světozor* 18. dubna 1879 za článkem *Starý hrad*, který zahajoval cyklus *Považí*. V květnu následoval *Hrad Strečno*, v červnu *Hrad Trenčín* a další podobné články po prázdninách, až do prosince. Šlo v nich o „bližší vylíčení osudů“ povážských hradů zobrazených na rytinách Františka Chalupy. Vlček tu většinou jen popularizoval tematiku drobných statí Františka Sasinka a Jána Kerekeše z *Letopisu Matice slovenské*.

Více než dávná minulost ho však nyní zajímaly aktuální záležitosti česko-slovenské vzájemnosti. V tom si dobře rozuměl s moravskými přáteli Babičkou, Houdkem a Tábořským, kteří cílevědomě pěstovali zájem české veřejnosti o věci slovenské. On sám však tehdy zaměřil své zpravodajství hlavně na současnou českou literaturu a umění.

3. Téma „škola Štúrova“

Teprve po návratu z Prahy doma na Slovensku se Vlček poprvé ponořil do hlubšího studia dějin slovenské literatury.

Na počátku srpna se zúčastnil v Martině na prvních slavnostech Živeny. Při této příležitosti vystoupil mezi řečníky na banketu s krátkým projevem, děkoval martinskému spevokolu jménem pražského vysokoškolského spolku *Radhošť* za finanční podporu.

31. srpna slavnostně odhalovali pomník Janka Matúšky na kubínském hřbitově. Spevokol, řízený Jaroslavem Vlčkem, zazpíval – místo úředně zakázané Matúškovy písně

Nad Tatrou sa blýska – Kuzmányho hymnus *Kto za pravdu horí*. Vyslechli projev seniora Nováka i Hviezdoslavův přednes vlastní básně. Večer uspořádal spevokol besedu, na níž promluvil Jaroslav Vlček. Celý program slavnosti vylíčil v Národných novinách sám redaktor Pietor. Podobnou besedu chtěla kubínská mládež pořádat 5. října také v Ružomberku, ale tomu zabránil další úřední zákaz.

Atmosféra těchto martinských a kubínských slavnostních dnů se nutně obrazila v nové publicistice devatenáctiletého Vlčka. Je to patrné již v pečlivě připravené kubínské přednášce *Na besede pri odhalení Matúškovho pomníka na hrobítovce kubínskome dňa 31. 8. 1879*. Její text se dochoval v rukopisu, který je na několika místech doplňován cizí rukou. To nasvědčuje tomu, že se Vlček radil s jedním nebo více znalci. Jako by tušil, že si našel jednou provždy těžisko své literárněhistorické práce, zpracoval tuto tematiku v náročné syntéze. Je to první jeho významný pokus o celkový obraz života štúrovské mládeže, s hodnocením významu „školy Štúrovy“.

Východiskem se mu ovšem staly vzpomínky Janka Matúšky, jeho vyprávění o Štúrovi, o jeho přednáškách, o tom, „s jakou zimničnou napnutostí viseli oči každého posluchače na rtích přednášajícího, s jakou dychtivostí hltali každé slovo, každú myšlienku vyslovenú, a boli by varí počúvali do tmavej noci...“

Termín „škola Štúrova“ použil tu Vlček možná poprvé:

„Každému je zaiste známo, jako pôsobilo v Bratislave tých niekoľko rokov až do marca 1844 na študujúcu mládež slovenskú. Ved' na katedre ‚Ústavu slovenského‘ pri lyceume prešporskom sedel náš nesmrtný, neocenený a nedocenený posiaľ Ludevít Štúr, ktorý zhromažďoval veškerú mlad' slovenskú okolo seba, vychovával, šľachtil, povzbudzoval ju slovom i písmom, vysielajúc, žeravé blesky ducha svojho do lona tisícročného zmeravenia okrievajúceho Slovenska' perom svojím, metajúc iskry oduševnenia do zápalistých hrudí mladých synov Slavie. V tomto ohľade má veľký význam t. zv. ‚škola Štúrova,‘ lebo oni, vychovanci to Ludevítovi, rozniesli nový jarý život po celej Slovači.“ – Dodatečný příspěk v rukopisu zdůrazňuje, že autor hymny *Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú* „do posledního okamihu verným zostal devizi veľkého Ludevíta Štúra: My chytili sme sa do služby ducha, a preto preísť musíme cestu života trnistú!“

Když Vlček po prázdninách zahájil druhý rok pražských studií, věnoval se definitivní verzi rozpravy *Slovensko a jeho život*. Vyšla v časopise Ruch v říjnu a listopadu 1879. Bylo to volné zpracování jeho prvních pražských přednášek v Akademickém čtenářském spolku.

Při objasňování vzniku spisovné slovenštiny použil – poprvé v tištěném textu – termín „škola Štúrova“. Připomněl i básnické talenty, zejména Sládkoviče a Chalupku. Zdaleka však nedocenil Bernalákův pokus o spisovnou slovenštinu, ani jazykovědné dílo Štúrovo. Naopak poukázal na „největší zásluhy“ profesora Hattaly. – Štúrovi tyto zásluhy rozhodně upřel: „Základu filologického však i Štúrův pokus postrádal.“

Podobný znevažující postoj zaujal Vlček i k Štúrově poezii a velmi zpochybnil i jeho filozofii. V první části fejetonu *Novější poezie slovenská a Vajanského básně, Tatry a more'*, který uveřejnily Holečkovy Slovanské listy 19. a 20. prosince 1879, vystupuje do popředí „družina Štúrova, onoho na Slovensku tak milovaného a velebeného, a v Čechách namnoze tolik kaceřovaného Štúra“. Tento „četný a bujarý voj mladých pěvců, toť

byla pověstná v dějinách slovenské literatury škola přešpurská čili břetislavská, z níž vyšel i Sládkovič. Zprvu vévodil jí zbožňovaný učitel a vůdce, Ludevít, i v poezii, jako vůbec ve všem. Poněvadž však opravdovým talentem básnickým nebyl, ač tehdy – a na Slovensku zčásti až dosud veleben bývá za básnického veleducha, přešlo řízení kormidla lodě tel... do rukou nejnadějnějšího poety ze školy té, Ondřeje Sládkoviče.“ Jen krátce se Vlček zmínil o básních Janka Matúšky – „měly být vydány před několika lety v Praze u dra. Grégra“.

Věděl ovšem, že se tehdy na Slovensko dostaly „vlny převratných myšlenek moderních. Tomu, kdo postavil se jim v čelo, patřilo veslo. Tím byl L. Štúr.“ Již na středních školách byl Štúr „nadšen myšlenkami novověkými“, avšak „s jasnými cíli a plány přišel až z německých protestantských univerzit“ – i s myšlenkou „o založení vlastní slovenské literatury, osvěty a vůbec všeho života“. Šlo hlavně o „všemožné všímání slovenského lidu, jeho povahy a rázu, jeho života a poezie“. V Německu poznal Štúr také „fantastickou pseudofilozofii Heglovu“ a ta měla pak na celou školu Štúrovu a její pokračovatele vliv „neobyčejně pronikavý a veliký, ba vyznejme zpřímá: záhubný“. Ve službách této pseudofilozofie stojí až dosud „většina myslící inteligence slovenské“.

Devatenáctiletý Jaroslav Vlček, zaujatý vlastní snahou o „moderní“ myšlení, rázně odmítl „pseudofilozofii“ ve spisech Paulinyho, Dobšinského, Hečka a Hroboně. – Chtěje zaútočit na epigony Štúrovu, vyhotil svůj kritický výpad proti Mistrovi... Ještě nedávno velmi chválil vědecké a filozofické práce matiční éry! Tento svůj soud nyní tedy radikálně přehodnotil.

Holečkovy Slovenské listy vycházely od 1. srpna do 21. prosince 1879, takže Vlčkův fejeton zůstal nedokončený. Jejich náhlý zánik způsobilo asi hlavně pět úvodních článků redaktora Josefa Holečka *Podejme ruku Slováckům!*

Jaroslav Vlček vzpomínal později na svou práci v redakci Holečkových novin, kde usedal půl roku za týmž pracovním stolem s přítelem Babičkou. Od 14. října uveřejňoval v rubrice *Ze Slovenska* čerstvé informace svých kubínských přátel Janošky a Trnkóczyho, které sám vždy ještě dokončil a zredigoval. První, datovaný „V *Dolnom Kubíne 11. oktobra*“, podepsaný šifrou „V.“, informoval o životě na Oravě, hlavně o činnosti kubínského pěveckého spolku, o slavnostním odhalení Matúškova pomníku... Následující původní dopis „V *Dolnom Kubíne 16. novembra 1879*“ vyšel 20. listopadu. Byla to další společná práce Jaroslava Vlčka s oravskými přáteli. Velmi pravděpodobně svěřil redaktor Holeček Vlčkovi také redigování ostatních zpráv ze Slovenska.

Jiný ráz měl 11. prosince velmi dlouhý český dopis *V Báňské Bystřici 6. prosince*, který Vlček napsal asi z velké části sám. Je to výsledek několikaletého pozorování tamních rychle se zhoršujících poměrů, zvláště v bystrickém školství. Nešetří kritikou místních rozhodujících činitelů pro bezohlednou perzekuci, o níž se bohužel v martinském tisku mlčí... Svou analýzu maďarizačních praktik a sklíčujících společenských poměrů uzavírá zjištěním, že „nemáme téměř ničeho, co by bylo hodno zmínky, leda snad z literatury. Bydlí zde mezi námi totiž Jan Botto, největší náš básník po slavném Sládkoviči, a píše v nejnovější době rozsáhlou báseň *Jánošík* v 10 zpěvech. Je to znamenité rozšíření a přepracování starší známé jeho básně epické téhož jména, jenž vzbudí po celém Slovensku nesmírnou radost a nadšení, neboť v poslední době ta naše poezie

juž jen bojácne, slabě táká jako zimou, hladem zkrěhlé ptáče. Práce ta i s jinými téhož spisovatele vyjde bezpochyby v Kobrově „Národní bibliotéce“ u vás, jako nedávno spisy Sládkovičovy. Potěší vás zajisté.“

Tento závěr o nejnovější poezii je překvapující, protože Vlček už dobře věděl o Hviezdoslavovi a o úspěšném básníkovi Vajanském, jehož sbírka *Tatry a more* vyšla na konci téhož roku 1879. Vlček se jí zabýval 15. prosince v přednášce v Akademickém spolku a chtěl s ní seznámit širokou veřejnost v druhé části svého fejetonu, což znemožnil zánik Slovanských listů. Avšak referoval o ní a o slovenské poezii Rudolf Pokorný v časopise Ruch koncem roku a tuto tematiku v lednu 1880 rozšířil ve stati *Slovenská poezie zbojnická, zejména o Jánošíkovi*. Sliboval vydání Bottova „čarokrásného poematu“ *Smrt' Jánošíkova* v Národní bibliotéce. Stať vycházela na pokračování do března 1880, kdy už mohl Pokorný ohlásit v Ruchu první svazek edice Knihovna československá – „geniální“ *Spevy Jána Bottu*.

Vlček dostal brzy novou příležitost podat informace o básníkovi Vajanském ve své první knize *Literatura na Slovensku*, která vyšla jako druhý svazek Pokorného Knihovny československé.

4. Literární podobizny a první kniha

Zánik Slovanských listů citelně ochromil mnohostranné plány Vlčkovy, takže byl nucen zúžit akční radius další své činnosti. Její těžiště se přesunulo k literární kritice a k literární historii, jak už to slibně naznačovala oravská přednáška v srpnu 1879.

Moravská beseda uspořádala v Praze 2. března 1880 Sládkovičův večer k šedesátému výročí básníkovy narození. Jaroslav Vlček uveřejnil v Národních listech 3. března fejeton *Ondřej Sládkovič* a 15. března v Akademických listech životopisný a literární medailónek s tímž názvem. Objasňoval i méně známé Sládkovičovy *Sôvery* – a jejich mysticismus, plynoucí ze studia filozofie Heglovy.

O svých pracovních problémech si dopisoval hlavně s martinským redaktorem Ambrem Pietrem, který mu poradil 24. března 1880 nespěchat s publikováním: „Chcete psát' stručný náskres našej literatúry. Ak je možno, neverejnite ho pred prázdninami, rád bych sa s Vami o voľačom pohovárať; ak to ale nevyhnutne potrebujete, nuž obozretne podajte ten odsek, kde bude reč o oživotvorení slovenčiny, lebo je to historická lož, že by sme sa my boli odtrhli.“ Ochotně zodpověděl Vlčkovy dotazy a upozornil ho na některé publikované odborné práce. Ale litoval, že nemůže vyhovět jeho prosbě o zapůjčení časopisů Orol tatránsky, Lipa, Tábor, ani spisů Hodžových.

Čtenářům Orla oznamoval Vlček v březnu v devátém *Listu z Čiech*, že Umělecká beseda uspořádala celou řadu přednášek pod názvem *Naše úspěchy*, které lícily „vymožnosti národa československého na poli duchovnom za posledných päťdesiat rokov“. Jednatel literárního odboru František Chalupa už předtím na podzim podal zprávu o první přednášce, v níž se Rudolf Pokorný zabýval slovenskou literaturou.

Doménou veřejné činnosti Vlčkovy zůstával vysokoškolský literární spolek Slavia, který pořádal přednášky na svých týdenních schůzích. V únoru 1880 se stal Vlček jednatelem Stálců, literárního spolku, který se scházel na pravidelných měsíčních schůzích.

Tam referoval 27. dubna „o Bottově novém *Janošíkovi*“, jak oznamovaly Akademické listy 15. května. Potom už měl také přednášku pro širší veřejnost na dvou schůzích literárního odboru Umělecké besedy 22. a 29. května o slovenské literatuře. Podle podrobné zprávy *Z Umělecké besedy*, kterou napsal pro Květy jednatel František Chudoba, mluvil Vlček především o generaci štúrovské. „Hlavní jiskru vrhly do srdce lidu slovenského Štúr a Hurban.“ Básník Hollý nenašel napodobitele „a zakladatelem básnické školy byl teprve Ludevít Štúr“. Jeho nepřátelé se ho snažili odstranit, proto roku 1844 „většina nadšené mládeže odešla za svým učitelem a přítelem do Levoče“. (Šlo o vážný omyl: Štúr zůstal v Bratislavě, kde začal brzy potom vydávat své noviny.) – Vlček charakterizoval i Štúrovu poezii: „Básně Štúrovy vyšly r. 1853 a nejlepší z nich jsou *Svatoboj* a *Matúš Trenčanský*, jejichž obsah referent podává. Vůdcovství z rukou Štúrových přejal nadaný Andrej Sládkovič.“ Zmínkou o pražském vydání básní Sládkovičových referát Františka Chudoby končil.

O této přednášce Jaroslava Vlčka v literárním odboru Umělecké besedy přinesl svou zprávu také Světozor 25. června. Tlumočila i Vlčkovu kritickou připomínku k básnické škole Štúrově – „jež mnohé má přednosti; ale neměla se tak oddávati filozofii Hegelově!“ – a opakovala i povrchní, mylný Vlčkův soud o drobnějších básních Štúrových: že „jsou truchlé a lásku v nich Štúr neopěvuje“.

Od června 1880 přinášel Věstník bibliografický Vlčkovy recenze knih, které tehdy vyšly na Slovensku, v Praze nebo v Budapešti. Ale Vlček se tu zabýval i pražským vydáním Sládkovičových *Spisů básnických* z roku 1878. Vyslovil kritické připomínky, zejména k nepodařené reprodukci ocelorytiny – „tak prvý básník Slovenska nikdy nevypadal!“ Hodnotil jednotlivé básně: *Detvan* je nejzdařilejší, v *Maríně* vadí jen její délka. Ale velmi odmítavou kritiku dostaly *Sôvety*: Je to „fantastická skladba plná alegorie, mystiky a filozofie, poezie teprv na místě posledním. Báseň psána r. 1843 v době studií Sládkovičových na něm. univerzitě v Dobrosoli, není tedy divu, že z ní hledí dokonalý hegelian.“ (s. 124)

Světozor měl tehdy nejen krátké vlastivědné články o slovenských hradech, ale i rozsáhlejší a mnohem náročnější komentáře ke kresleným podobiznám významných slovenských mužů. U některých statí byl podpis „Jar. Vlček“. První vyšla 27. srpna: *Michal Miloslav Hodža*. V ní Vlček ocenil jak literární dílo Hodžovo, tak i jeho neústupnost v boji, v němž „spojoval Hurbanovu neohroženost a ráznost se zápalem, vroucností, hloubkou ducha Štúrova, a proto bylo mu putovati – do vyhnanství. Lid slovenský ctí si v něm svého bojovníka, největšího mučenníka tohoto století.“ Hodža také důmyslně soudil o česko-slovenské vzájemnosti a o nové písemné slovenštině Štúrově, „věda, že jen tím probudí se lid ze stoletého spánku a vytrhne se z neodvratné záhuby, – ač neshodoval se ve všem se Štúrem, zvláště podržel pravopis český ve svém psaní a nerůznil, kde nebylo třeba“.

Ambro Pietor vytkl Vlčkovi v dopise 5. září nepřesnosti v Hodžově medailonku. Byl to i takovýto korektiv: „*Plody* vyšli r. 1836 v řeči československej a nie v novej slovenskej.“ Ubezpečil Vlčka svou ochotou: „Životopisnými dátami vďačne poslúžim, nakoľko budem môcť; bude toho iste pramálo, lebo my tiež prameňov nemáme, a keďže potrebujeme, tiež sa obrátíme na jednotlivcov.“

Když Vlček sháněl potřebné materiály pro životopisy Záborského a Paulinyho, Pietor se pokusil na něj zapůsobit, aby svou vědeckou práci vydal ve slovenštině, pro Slováky. Napsal mu 9. října 1880, že by mu v tom případě dal k dispozici vzácné rukopisy z pozůstalosti Záborského. „Keby som vedel, že Váš spis, ktorý – ako sa dozvedám – výnde nákladom Českoslov. bibliotéky, bude po slovensky písaný, oboznámil bych Vás bližšie s tými spisami, lebo prvú pôvodnú správu o nich chceme mať po slovensky písanú.“ Současně také odpověděl na Vlčkův dotaz, kdy bude postaven či odhalen Štúrův pomník v Modře.

Akademické listy přinesly 23. září další důležitou zprávu o Vlčkovi, že referoval „o Knihovně československé vůbec a Bottově básni ‚Smrt' Jánošíkova‘, zvlášť, pak o básních Sama Chalúpkky“.

Cennou pomoc poskytl Vlčkovi jeho oravský přítel Pavol Zoch. Na své faře v Jaseňové opatroval také nepublikované spisy Hodžovy. (Velkou část z těchto rukopisů převzal od Sama Bohdana Hroboně.) Vlčkovu hodžovskou studii ze Světozoru pochválil a už se nemohl dočkat jeho práce v Květech, které došly na Oravu. („Palo Országh mi jich jaksi dlho neposiela a už aj Váš pan starý otec pýta ich odo mňa.“ – 2. října 1880.) Na Vlčkovu prosbu poslal mu životopis Ctiboha Zocha. Přiznal se, že některé z otcových prací sám nikdy neviděl, dověděl se o nich jen ze zápisků. Svůj výtisk *Plodů* zapůjčil už do Prahy Holečkovi, také dva archy Orla tatránského a Slovenské pohľady. Stěžoval si, že „u nás tieto knihy vynájsť není ľahká vec, to nedal tak každý viazať ako môj otec“. Další životopisy Slováků má Vlček hledat v *Slovníku naučném*, většinou zpracované Ctibohem Zochem. O stejné údaje jako Vlček žádal Pavla Zocha teď také Vajanský, který se chystá vydávat spolu se Škultětem Slovenské pohľady (oznamoval Zoch Vlčkovi 7. října).

Informacemi o připravované monografii potěšil Vlček také přátele v Banské Bystrici. Jeho dopisy Michalu Bothárovi se sice nedochovaly, ale z živé Bothárovy odezvy můžeme sledovat postupnou proměnu v názvu první knihy Jaroslava Vlčka. Na jeho dopis z 16. srpna odepisuje Bothár 16. září. Nadšeně opakuje, co mu sdělil Vlček: že v Pokorného Knihovně československé vyjdou brzy nové Heydukovy básně, že v Květech začne v září vycházet Vlčkův článek o slovenské literatuře, „výťah to z knihy obšírnej, ktorú chystáte pod tlač s názvom *Vývoj literatury na Slovensku*“. – Na Vlčkovu prosbu posílá mu Bothár podobiznu Sama Chalupky. Zapůjčil ji advokát Thurzo, který se velmi zaradoval, když mu Bothár sdělil, „že S. Chalupka sa stáva v Čechách veľmi populárnym, obľúbeným básnikom slovenským, že *Spevov* jeho predalo sa tam tieto dni so 50“.

Ani v dalších dopisech Bothárovi se ještě Vlček nezmínil o tom, že by mohl Pokorný vydat jeho práci v Knihovně československé. Má tam vyjít, jak opakuje Bothárův dopis 22. listopadu, soubor nových básní (Hviezdoslavových) *Zpod Choča*; a Vlček připravuje do tisku spis *Vývoj literatury slovenské*.

Rozsáhlý výňatek z připravované knihy vyšel v Květech s názvem *Literatura slovenská*. Redakční poznámka zdůrazňovala: „Spisovatel toho článku jest rodilý Slovák.“ V této stati upřesňuje Vlček své námítky ohledně Heglovy filozofie, kterou vnesl do slovenské poezie Štúr a která, „vrcholíc v básních Hroboňových, neřadí v poezii takou měrou, jako v oboru tak zvaném vědeckém. Stoupenci Chalúpkovi, hlavně pak Mistr

sám, větším dílem zůstali jí v poezii nedotknuti.“ Za nejlepší z básní Štúrových označil Vlček epos *Matúš z Trenčína*.

Akademické listy 31. října oznamovaly, že v nejbližších dnech vyjdou *Dějiny literatury slovenské*, sepsané mladým Slovákem Vlčkem, jako „druhý díl Pokorného Bibliotéky československé“. – Také Ruch informoval 11. listopadu, že v nejbližší době vyjde v Československé knihovně Vlčkova rozprava *O slovenské literatuře*. – V názvu publikace však došlo k další změně, zvítězil název *Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy. Příspěvek k dějinám písemnictva československého*.

Tehdy už také přinesl Světozor 19. listopadu další Vlčkův medailon: *Samo Chalupka*. Zmiňuje se i o tom, že „ku Chalupkovi táhla duše mladičkého Ludevíta Štúra, jinocha znamenitých darů, vzbuzujícího veliké naděje“. Chalupka je vynikajícím epikem. „Ač pěl současně se stoupenci Ludevíta Štúra, přec nedotknut působením školy Štúrovy a její pokračovatelky, básnické školy Sládkovičovy, šel cestou vlastní.“ Zvlášť cenné je Chalupkovo „nepřekonatelné *Mor ho!*, skladba ta, jaké nemá literatura česká“. Nakonec vyslovil Vlček prosbu k básníkovi, „aby nechoval déle v úkrytě chloubu duševní tvorby slovenské!“.

Na Vlčka zapůsobil silným dojmem výlet pražských vysokoškoláků do Heřmanova Městce 5. června 1880, kterého se zúčastnili spisovatelé-slovakofilové Rudolf Pokorný a Josef Holeček i všichni slovenští akademikové pražských vysokých škol. V Pardubicích předvedli nejen slovenské písně a tance, ale také zarecitovali Chalupkovo *Mor ho!*, „které s utajeným dychom počúvala zhromaždená inteligencia“, sděloval Vlček v jednáctém *Listu z Čiech*.

Sama Chalupku považoval mladý Jaroslav Vlček za druhého největšího básníka slovenského – po Sládkovičovi. Třetím největším byl mu Ján Botto.

V monografii *Literatura na Slovensku* vřele obhajoval spisovnou slovenštinu a „velikého reformátora“ Štúra, který porozuměl přirozené potřebě času. Uvedení spisovné slovenštiny do života i do literatury byl skutek pozhnaný, šťastný, který měl hluboké základy (s. 21 a 56).

Kniha vyšla na počátku roku 1881 v Praze a vzbudila velkou pozornost jak v českých zemích, tak i na Slovensku. Jejím autorovi bylo v lednu pouhých jedenadvacet let...

5. Konflikt s lumírovci a „estetická nauka“

Jeden z hlavních problémů, jímž se zabývala první kniha Jaroslava Vlčka, byla „estetická nauka Štúrova“, neboť silně inspirovala nejen poezii, ale i vědecké práce této generace i následovníků. Na základní estetický spis Ludovíta Štúra *O národných povestiach a piesňach plemien slovanských* Vlček poukázal už v říjnu 1879, když v pátém *Listu z Čiech* stručně hodnotil novou Sobotkovu práci o slovanských písních, vydanou v Matici české, a konstatoval „utešený pokrok na ceste, na ktorú nastúpil náš veľký Štúr“, jehož spis rovněž vydala Matica česká.

Jakmile zahájil Vlček po boku přítele Hynka Babičky součinnost s Holečkem a Pokorným, dostal se tím do konfliktu s redaktory předního pražského beletristického časopisu

pisu Lumír. V únoru 1880 zaútočil v *Listech z Čiech* na „exkluzívne stanovisko“ časopisu Lumír, vytýkal mu kromě nerespektování logiky a estetických zákonů i to, že „ostentativně neguje všetko slovenské preto, lebo ujímajú sa veci našej ľudia, ktorí nie sú Lumír-ru celkom pochuti“.

Konflikt s lumírovci vrcholil koncem roku 1880 – po jejich střetnutí s ruským literárním historikem Alexandrem Nikolajevičem Pypinem, jehož hodnocení moderní české poezie redaktor a básník Josef Václav Sládek rázně odmítl. Vlček začal polemizovat se Sládkem v přednášce o Pypinovi 24. ledna 1881 a pokračoval ještě během ledna a února i ve Věstníku bibliografickém – v recenzi prvního svazku velkého díla A. N. Pypina a V. D. Spasoviče *Istorija slavjanskich literatur*, jehož český překlad vyšel v Praze roku 1880. Vlček tento překlad zrevidoval „svědomitě a se slovníkem v ruce“, aby mohl čelit námitkám Lumíru, které vyvracel v přednášce bod za bodem. V recenzi podtrhl Pypinovu myšlenku, že „každý kmen slovanský svou řečí a literaturou se vzdělá, svou individualitou se uvědomí, sám ze sebe se obrodí“.³

Mladý Vlček měl určitě mnoho sympatií pro moderní tendence v české literatuře. Přesto v prudkém sporu o estetické problémy na počátku roku 1881 se postavil mezi obránce „národního“ směru proti „kosmopolitům“. O upřímnosti svého postoje zcela přesvědčil i básníka Sama Chalupku, který ho v dopise 23. února 1881 povzbuzoval; doznal mu, že sám se v mládí toulal po bludných cestách za cizími vzory, později však zničil vše, co zapáchalo cizinou. „Vás, velectený pane, mám za muža, který v tejto veci môže a má promluviť z času na čas rozhodnô slovo v našom časopisectve.“

Vlček se ve své první knize s bolestí zabýval problémem, který se mu jevil jako „anatéma vědy slovenské“ (s. 101). Tvrdil, že v době Štúrově zaplavil Slovensko hegelianský dialektický duch, jenž „napjal síly, rozpoutal vášně, stavěl povětrné zámky, rozrušil společnosti, zachvátil literaturu“. – „Přirozené následky objevily se dosti záhy: ta horoucně rozdmýchaná sopka s vymřením školy Štúrovy vystydlá, a mrazivý chlad ztuhlé její lávy je tím citelnější, čím plamenější bylo její působení.“ (s. 91 a 95) Vlček ocitoval některé Hurbanovy a Hostinského teorie o budoucí slovenské vědě, hlášané v Slovenských pohľadech i v Orlu tatránském, a odsoudil „náhled, který v letech čtyřicátých měl dosti smělosti hlásati světu, že ‚každá veda musí začínat a končit sa i dokonávat so zjavením božím...!‘“ (s. 99).

To, čemu říkal fantastické blouznění, studoval Vlček ve filozofických a vědeckých publikacích let šedesátých a sedmdesátých. Konkrétně uvádí jména: Kellnera-Hostinského, Hroboně, Hečka, Dobšinského, Ormise, Paulinyho-Tótha (s. 97). Jen málo pozornosti věnoval době předbřeznové, což zavinil i nedostatek pomůcek a pramenů. Měl asi k dispozici kompletní Slovenské pohľady, ale z celého Orla tatránského snad jen ta dvě čísla z pozůstalosti Ctiboha Zocha, které poslal do Prahy Pavol Zoch. Málo určitá a příliš všeobecná Vlčkova kritika se týkala samého Štúra. Považoval ho za iniciátora slovenského blouznění a fantastiky. Ale sotva věděl, že byl to Štúr, kdo na Slovensku začal upozorňovat na pochybnost vědeckého díla Kollárova – ještě před vydáním *Staroitalie slavjanské!*

³ Blíže SOJKOVÁ, Z.: Jaroslav Vlček o slovenských dějinách a dějepiscích. In: *Historický časopis*, roč. 29. 1981, č. 1, s. 66 – 67.

Už koncem roku 1879 si Vlček položil otázku, kde jsou příčiny toho „záhubného směru v tvorbě Paulinyho, Dobšinského a Hečka“. K těmto jmenovaným autorům připojuje v knize ještě další, jejichž díla překypují fantastikou.

V podstatě pronáší Vlček tutéž kritiku Hegelova „hyperidealismu“ u mládeže školy Štúrovy, kritiku spojenou s výslovným požadavkem realismu, jak ji předtím formuloval roku 1872 Koloman Banšell.⁴ Jozef Miloslav Hurban odpověděl Banšellovi následujícího roku v Církevních listech obhajobou obětavé a realistické aktivity štúrovské mládeže.⁵ – Vlček se mohl dovědět o Hurbanově sporu s Banšellem od pokrokové inteligence na Oravě. Věděl nepochybně také o almanachu *Napred*, který vydali Koloman Banšell a Pavol Országh roku 1871. Přitom se mu stala velmi drahou slovenská romatická poezie a revoluční písně. V knize *Literatura na Slovensku* připouštěl, že „hegelianism v ústech Štúrových vychoval muže rázné, obětavé, opravdové hrdiny národní...“ (s. 95).

O Slovenských národných novinách Štúrových věděl Vlček ještě velmi málo. Spojil se reprodukcí Hurbanova hodnocení z prvního ročníku Slovenských pohľadů. Naopak o Pohľadech vyslovil vlastní názor: „Byl to časopis velmi dobrý, jakého podnes není na Slovensku, a tehdy málo podobných bylo ve veškerém Slovanství. Zasahoval kromě politiky do všech životných otázek Slovenska, řešil spory, posuzoval plody literární, třbil mluvu, pěstoval vědu,... bojoval a vychovával.“ (s. 79)

6. Nepraktičnost, sebeklam a slovanské blouznění

Dvacetiletý student Vlček se zhrzil velkého nebezpečí, v němž se ocitlo Slovensko, neboť k němu až dosud nepronikla veliká vymoženost uvolněného ducha lidského „z vědy vyháněti mytologii“. Považoval za neštěstí, „že vždy ztrnulý ortodoxism náboženský bojoval pro věc slovanskou“, a obával se, že „Slovensko zůstane bez obrancův“ (v monografii *Literatura na Slovensku*, s. 101). Odmítl kromě hyperidealismu Hegelovy a Schellingovy filozofie také směr „církevně dogmatický“, který se zvrhl v „nechutný pietistický mysticism a spiritism (strašící např. v Polsce Trentowským a Czeszkowským)“. Současně vyhroutil protiklad české povahy, která tíhne k realismu, a Slovenska, co „idealistické zásobárny“ tíhnoucí „k mystice a dialektice“ a náchylné „ku blouznění“ (s. 91 – 102). Litoval „Hegelovou filozofií ubité ideálně Slovensko“ a doporučoval „pevný podstavec kantovsko-herbartovského realismu“ (s. 95 – 96).

Vlček ovšem dobře rozpoznal vliv polského mysticismu a mesianismu na slovenskou romantickou filozofii. Avšak unikly mu kritické výhrady štúrovců k mesianismu v parížských přednáškách Mickiewiczových!

⁴ K. BANŠELL namítal v pešských Slovenských novinách, 1872, č. 207: „Prešporská junač, nabraná hyperidealizmom Heglovým, ponorená do hĺbky ‚absolútneho ducha‘, vykonala svoju misiu, a vykonala ju dôstojne. Škola blahej pamäti Štúra iste i sama nahliadne, že jej časy nie sú časy naše a že my tedy zastat' musíme pod prápor rozumného realizmu. Nebudeme vrholec paláca pozlacovať, pokiaľ pevný základ nemáme postavený.“

⁵ J. M. HURBAN argumentoval v Církevných listech, 1873, s. 4 n.: „Štúr vrhnuť se na štátne vydá z mládeže vychoval čerstvých, praktických jinochů pro vědu, umění a život.“ – „Jestli bylo co praktického na Slovensku, to byla škola ta.“ – „Mezi starou školou a rozumným realismem jistě rozdíl velkého není, nebo reálně zasáhla tato škola na život...“

Na schůzkách pražských vysokoškoláků se tehdy řešila nejen problematika vzájemnosti česko-slovenské, ale i slovanské. V Akademických listech vyšla 30. května 1879 úvaha *Pěstování vzájemnosti slovanské v akademických spolcích slovanských*. Podpis „Od akademika“ nasvědčuje tomu, že měla více autorů. Mezi nimi tušíme zejména moravské slovakofily a Jaroslava Vlčka. Hlavním autorem byl nejspíš Vítězslav Houdek.

Především odmítl politický panslavismus: je to „pouhé strašidlo“. Také doba kollárovské „filologické“ vzájemnosti dávno minula, „neboť již Štúr jasně a průzračně vyslovil, že vzájemné učení se slovanským jazykům považovati dlužno pouze za prostředek ku poznání slovanských literatur i veškerého slovanského života, abychom tak vsáli v sebe slovanského ducha, a stali se individuálně slovanskými, čehož my Čechové, obklopení zevšad živlem německým a vydaní vlivům cizinským, nejvíce máme potřebí“. – Slovan-ské vzájemnosti však škodí její nepraktičnost. „Ti veleduchové, kteří první vzájemnost slovanskou na prapor svůj napsali, Kollár, Šafařík, Štúr, byli – jako všichni Slováci – přílišnými idealisty. Doba nadšení minula ještě dříve, než mohla myšlenka ta proniknouti všechny větve slovanské, a praktičnost naší doby nesrovnává se s blouzněním.“

Odras myšlenek z této úvahy najdeme jak ve Vlčkově monografii, tak i v přednášce o Pypinovi. K lepší orientaci Vlčkově v této naléhavě aktuální problematice mu napomohla odborně fundovaná stať Josefa Pervolfa *Slovanská myšlenka na Rusi*. Vycházela na pokračování v druhé polovině roku 1879 v Osvětě. Značnou pozornost věnoval Pervolf názorům Alexandra Nikolajeviče Pypina, ideového odpůrce ruských slavjanofilů Lamanského a Budiloviče. Považoval Pypina za jednoho z nejtřízlivějších a současně i nejlepších znalců Slovanstva.

Pervolf se zmínil (v osmé kapitole s nadpisem *Všeslovanský jazyk, ruský*) o tom, že „Kuzmány a Štúr rozhodně schvalovali přijetí ruštiny za spisovný jazyk všech Slovanův“. Tuto otázku považuje Pervolf za dosud nezralou, a proto doporučuje, aby se prozatím Slované jen pilně učili rusky, „tomuto jedině možnému budoucímu všeslovanskému jazyku“ (s. 878 a 881).

V martinských Národných novinách uvítal redaktor Ambro Pietor s nadšením 29. května 1879 spis A. S. Budiloviče *Über die literarische Einheit der Slaven*, který právě vyšel v Petrohradě. Doporučoval ruštinu jako dorozumívací jazyk všech Slovanů, místo dosavadní němčiny. Pietor vřele souhlasil: „My, kteří chlubíme sa byť vernými učenními nášho veľkého Štúra a jeho školy, vyslovujeme bez obalu, že aj v tejto otázke zaují-mame stanovisko svojho slávneho majstra.“

Také Jaroslav Vlček byl na počátku roku 1881 přesvědčen, že „všeslovanským jazykem literárním místo někdejší církevní slovanštiny a nynější němčiny bude jedno ze živých nářečí slovanských“ – ruština. Spisovná čeština by pro Slovensko znamenala dlouhou cestu oklikou (Ruch, 1881, s. 51). Vlček se v té věci dokonce střetl s Kotlíkem, překladatelem Pypinovy *Historie*. Zdůraznil, že podle Pypina svobodný rozvoj místních literatur může jen přispět k rozkvětu literatury základního jazyka. (*Literatura na Slovensku*, s. 64).

Pypinův kritický postoj k slavjanofilským teoriím byl pro Vlčka směrodatný.⁶ Sám se brzo seznámil i s druhým dílem Pypinova spisu – ještě předtím, než vyšel český pře-

⁶ Podle PYPINA se Slované ještě navzájem neznají a až dosud si neporozuměli. Rozvoj Slovanstva je otázkou budoucnosti – „předvídat však, že dá světu novou, nevídanou civilizaci, jest poetický sen, jenž

klad roku 1882, – a do své knižní prvotiny převzal i Pypinův názor na Havlíčkovu a Palárikovo pojetí slovanské vzájemnosti.⁷

Spor mezi Čechy a Slováky pro spisovnou slovenštinu vylíčil Pypin v mnohém podle českého historika Ladislava Píče – tedy pro Slováky velmi příznivě. Interpretoval postoj Hurbanův i Jungmannův a pokusil se objasnit záměr Štúrův, bez uvedení jakéhokoliv pramene: „Konečně sám Štúr měl zámysly dále sahající. Jemu nezáleželo na jednotě československé“ (!)... „neboť již tehdy uznával potřebu pracovati k jednotě mnohem širší – ku sjednocení všeho Slovanstva, ku kterému by Češi jako Slováci rovnoprávně měli tihnouti zároveň s ostatními Slovany“.⁸ Pypin znal nedávno publikovaný Štúrův dopis Pogodinovi z roku 1846 a dle něho asi došel k mylnému závěru, že Štúrovi nezáleželo na československé jednotě.

7. „Geniální spis“

Teprve po důkladném studiu Pypinových závěrů přikročil dvacetiletý Jaroslav Vlček ve své knize poprvé k hodnocení „geniálního spisu posmrtného *Slavjanstvo i mir buduščago* (Moskva, 1867)“.

Pypin znal Štúrův životopis otištěný roku 1860 v Ruské besedě. Věděl o Štúrově cestě do Lužic, o jeho „ohnivé“ povaze, o skvělé době jeho profesury, o Tatrínu. Letmo se zmínil o jeho apologetických spisech a novinářské práci, o slovenských dobrovolnících. Zabýval se jeho spisem *O národních písničkách* a stručně hodnotil *Slavjanstvo i mir buduščago*.⁹

Vlček přeložil do češtiny z tohoto posledního Štúrova spisu několik vět, jež se týkaly budoucího všeslovanského literárního jazyka – ruštiny,

Jako překladatel měl už v Čechách předchůdce: Pavla Durdíka a Františka Věnceslava Jeřábka. Pravděpodobně znal už i hodnocení Štúrova *Slavjanstva* v Riegrově *Slovníku naučném* z roku 1872. Heslo *Štúr* zpracoval J. Schindler, profesor na lesnické škole v Bělé, který Štúrův spis označil za znamenitý, byť nepřilíhající objektivní – obsahuje „mno-

dosud jenom škodu přinášel; máme lidi beztoho až příliš sebeklamem nakažené.“ Pypin doporučoval přisvojit si evropskou kulturu a zavrhnout sny o fantastické budoucnosti, i o stejně fantastickém návratu pravěku. (*Historie*, I. Praha, 1880, s. 32.) – V předmluvě k druhému dílu *Historie* Pypin zaútočil na ruské slavjanofily a jejich pokračovatele. „tábor to nových slavjanofilů (zhusta přecházející k čirému šovinismu), sní o slovanské jednotě pod ruskou hegemonií...“

⁷ Havlíček měl „zdravý praktický smysl, jenž zdržoval jej od blouznivých fantazií. Náleží ještě ke škole všeslovanské, ale slovanství jen potud cení, pokud ono může přinést skutečný a opravdový užitek, bez omezení svobodného rozvoje jednotlivých plemen.“ (Tamtéž, II. Praha, 1882, s. 414 – 415.)

⁸ (Tamtéž, s. 465.) – V celkovém ocenění Pypin postavil Štúra vedle Šafaříka: Šafařík „vzkřísil slovanský pravěk, shrnul historii slovanské literatury a sčítel národopisně slovanská plemena; týmžže panslavistou v oboru kultury, politiky a literatury byl později Ludevít Štúr.“ (Tamtéž, s. 459.)

⁹ „Rozprava ta jest nový zjev zajímavých ideí slovanských... a velice jest příbuzna teorii slavjanofilů ruských.“ Pypin citoval z předmluvy k ruskému vydání Štúrova spisu Lamanského slova uznání Slovákům: Jde o „plémě nad jiné nadané a nám Rusům téměř nejmilejší.“ – „Jestliže ruštině vskutku souzeno býti slovanským jazykem diplomatickým, tak rozšíření jeho u Slovanů stane se skrze uherské Rusíny a Slováky.“ (Tamtéž, s. 440.)

ho zdravých a výtečných myšlenek, ale také dosti předsudkův a předpojatostí, jmenovitě co do západoevropských národův, jejich ideí a snah, a Ruska někdy až přespříliš vychvalovaného“.

Hned následujícího roku v Osvětě Pavel Durdík citoval a parafrázoval několik myšlenek ze Štúrova díla. Hlavně se zabýval jeho útokem na politické názory Riegrovy a Havlíčkovy. Byla to asi první důkladnější česká odezva na toto posmrtné dílo Štúrovo.¹⁰

Deset let po vydání Štúrova *Slavjanstva* ocitoval z něho rovněž několik vět František Věnceslav Jeřábek, pokrokový, socialisticky orientovaný dramatik a publicista. Zaujalo ho Štúrovo zamyšlení o boji proletariátu západní Evropy a jeho výsměch západní ekonomice. Charakterizoval Štúrova knihu velmi výstižně: „polo věda – polo báseň, jazyk svěží a vzletný, logika pak zdrcující.“¹¹

Na Jeřábkovu stať ihned Vlčka upozornil Michal Bothár dopisem z Banské Bystrice 8. května 1877. Bylo to snad první závažné hodnocení Štúrova *Slavjanstva*, s nímž se gymnazista Vlček setkal. Přesto o tři roky později jako by už o něm nevěděl. Jeho vlastní výběr citátů je odlišný a jednostranný! Soustředil se hlavně na Štúrovy názory o směřování Slovanů k jediné literatuře a o všeslovanském jazyce literárním, o přednostech ruštiny (s. 50).

K charakteristice *Slavjanstva* z Riegrova *Slovníku naučného* se blíží důkladnější rozbor Ladislava Píče v pojednání o slovenském politickém a literárním vývoji za posledních sto let, které vyšlo v petrohradském časopise *Slavjanskij sbornik* roku 1875 a 1877. Druhá část, otištěná současně s Jeřábkovou statí, věnuje velkou pozornost slovenské koncepci Štúrově. Odlišně od Jeřábka, který stavěl Štúra vedle Šafaříka, zdůrazňuje Píč kontinuitu s Kollárem.¹²

¹⁰ DURDÍK, P.: Slavjanofilská strana na Rusi. In: *Osvěta*, roč. 3, 1873, s. 95: Štúr ve svém *Přehledu Slovanstva* (Otečestvennyje Zapiski, 1867) vytýká Čechům, že dali se uchvátiti „konstitucemi a konstitučním pohráváním Západu. Z těch dob (od r. 1848) stalo se u nich díky vtípnému, však povrchnímu Havlíčkovi hlavním heslem a hlavními slovy: *konstituace a reakce*. Těmito západními ideami, jimiž blýská Rieger a jimiž Havlíček sobě razí cestu, odcizují se Čechy vždy více od Slovanstva a znesnadňují si tím jen svůj vlastní vývoj.“ Štúr kritizuje Čechy, že hledí odlišně na Slovanstvo a slovanskou jednotu, že u nich převládá idea národnosti nad ideou plemene, že pohlíží na slovanskou jednotu jako na své heslo, s nímž chtějí dosáhnout lepších podmínek své existence a zachránit svou národní individuálnost, hmotnou i politickou svobodu. Toho se domáhají také Srbové. – O prvním uveřejnění „známého“ Štúrova pojednání (*„Poslání Slováků Štúra k Slovanům“*) informuje zpráva z Petrohradu 15. srpna v *Národních listech* 19. 8. 1867.

¹¹ JEŘÁBEK, F. V.: Naděje v budoucnost Slovanstva. In: *Osvěta*, roč. 7, 1877, s. 347 – 348.

¹² PÍČ, L.: Očerk političeskoj i literaturnoj istoriji Slovakov za poslednja sto let. In: *Slavjanskij sbornik*, roč. 2, díl 1, 1877, s. 197. Píč se s „obdivem zmiňuje o bratislavské katedře, která se stala v době svého rozkvětu za Štúra skutečnou katedrou slavistiky, hodnotí Slovenské národní noviny, jež přirovnává k novinám Havlíčkovým. Upozorňuje na oba porevoluční spisy Ludovíta Štúra, kterého považuje za jednoho z nejlepších znalců slovanského života a národního ducha, i když s některými jeho názory nesouhlasí. Odmítá jeho mínění o Západu, nevíru v možnost rozvíjení západních národů, i jeho představu budoucího všeslovanského státu ve formě absolutní monarchie (s. 199 – 200). – Píč je přitom nadšen Štúrovou ideou o politické úloze Ruska při osvožování ostatních Slovanů, věří se Štúrem v možnost plného svobodného rozvoje Slovanů po sjednocení s Ruskem. Neodmítá ani požadavek jedné víry a jazyka (!). Menší literatury slovanské mají jen místní význam, kdežto ruská literatura je jednou ze světových literatur (s. 203).

Je třeba litovat, že Vlčkoví uniklo z Píčova rozboru vylíčení porevolučních let v Štúrově životě!¹³ Tvrdil, že „Štúr zmalomyslněl ve svých dnech posledních, Hodža zahynul v zoufalství a žalu, jen Hurban stojí pevně, neohroženě“ (s. 177).

Vlčkův soud o „geniálním“ spisu Štúrově sdílel také jeho přítel Rudolf Pokorný. Roku 1880 označil Štúra za „veleducha slovanského“ a jeho spis za „spanilou věštbu proroka“.¹⁴ Velmi ho zajímala stejně jako Vlčka především aktuální tematika Štúrova spisu v souvislosti s tehdejšími politickým vývojem na Balkáně.

8. Spor o slovenskou literaturu

Roku 1880 vyšla kniha Jakuba Malého *Naše znovuzrození*, jejíž tendenci a „velikú neznanosť o veci, o ktorej píše“, Vlček rázně odmítl v devátém *Listu z Čiech*: Odmítl hlavně jeho názor na „literární rozkol“. Vyzvedl zásluhy spisovné slovenštiny, která probudila slovenský lid a „ktorá stvorila celú literatúru, malú síce, ale predsa dosť veľkú, by uznával ju ostatný svet slovanský, ba i cudzina“.

Velký důraz kladl Vlček na činnou praktickou vzájemnost. Vycházel při tom z vlastní zkušenosti, ze silných zážitků své mladosti. Jako gymnazista s napětím prožíval na Slovensku rozkvět česko-slovenské vzájemnosti let 1875 – 1879. Po příchodu na pražskou univerzitu se stal přímým účastníkem vrcholné fáze slovakofilského hnutí.

Rokování o Pokorného Československé knihovně, k němuž došlo roku 1880 při srpnových slavnostech v Martine, však se nezúčastnil. O průběhu diskusí jej informovali v dopisech nejbližší přátelé, kteří jeho absenci považovali za úmyslnou.¹⁵ Vyhnul se tak nevděčné roli prostředníka při střetávání rozporných stanovisek. Šlo nejen o spor uvnitř slovenského tábora, ale i o nové napětí ve vztahu česko-slovenském.

¹³ Tamtéž, s. 195: Pro nepřítelů Bachovu a Thunovu zůstal Štúr bez úřadu a bez prostředků k obživě. „Ale kupodivu – energie jeho mohutného ducha neklesla dokonce ani v tak bezvýhodné situaci. Nakonec, když neměl možnost působit ve veřejném životě, všecek se pohroužil do nauk, jež měly za svůj předmět celý slovanský svět, kterému posvětil celý svůj život.“

¹⁴ POKORNÝ, R.: *Literární shoda československá*. Praha, 1880, s. 20. – Pokorný se dovolával v tomto spise i názorů Jaroslava Vlčka. Blíže ŠMATLÁK, S.: Kapitola z česko-slovenských literárních vztahů. In: *Slovenská literatúra*, roč. 9, 1962, č. 4, s. 389.

¹⁵ J. Janoška referoval J. Vlčkoví 10. srpna 1840 o zásadním postoji martinských předáků, kteří se drželi programu z roku 1861 a odmítali Pokorného návrh i jako Slované: „Všeslavjanskou řečou nebude řeč česká, ale ňou bude řeč ruská a Rusi první by nám nadali do bláznov, keby sme svoju spisovnú řeč zadali a prijali češtinu.“ Komentoval i spory uvnitř slovenského tábora: „A najsmutnejšie pri tom je, že túto drzú a nehodnú opozíciu Nitrancov pripisujú Martinci na rováš Pokorného podniku. Tým sa protivy len väčšími zostria a národnej dobrej veci sa škodí. Nitranci, zdá sa, nie sú spokojní s Franciscim, a pre neho potom i to *dobré* zatracujú, čo pod jeho aegidou má prísť do života. S Országhom Pavlom, ktorý bol tiež v Martine, som sa o tomto v Kubíne dlho zhováral a ten sa len toho bojí, že tento rozkol na Slovensku rozchýrený bude v Čechách a že nám to mnoho poškodit' môže, a preto Ťa prosím, účinkuj u Pokorného v tom zmysle, aby všetky tieto smutné skúsenosti, ktoré si na Slovensku nadobudnul, u seba zdržial a nevynášal jich na verejnosť. – Ja som tiež tej mienky, aby sme otázku shody česko-slovenskej teraz nepretriasali, keď vidíme, že je tomu pôda ešte nie pripravená.“ Také Heller sľbil za pražskou redakci Národných listů, že o tom nebudou psát... „V Martine sa všeobecne vypytovali, prečo si Ty do Martina nedošiel, a Pokorný povedal, že si to preto neurobil, ponevác si rozložený na Martin.“

Kromě toho se tehdy musel věnovat náročné práci při dokončování své knihy... Marně ho v Martině očekával redaktor Ambro Pietor, který mu předtím nabízel poradu o budoucí monografii. Ale dostal od Vlčka fejeton *V prázdninách o prázdninách* (jakési pokračování *Listů z Čiech*). Uveřejnil ho v Národních novinách 2. září.

Když psal Vlček „Ve Zlaté Praze v den sv. Václava 1880“ předmluvu ke své první knize, zdůraznil její hlavní cíl „hájit pěknou literaturu, jež na Slovensku tvořila se a vytvořila od let čtyřicátých.“ Chtěl připomenout, „jak utěšený a slibný život duševní proudil pod Tatrami...“ Kromě toho v předmluvě také propagoval Pokorného program „shody“. Sotva mohl přitom tušit, že druhý svazek Československé knihovny bude i poslední... Do této edice nezařadil Rudolf Pokorný ani svůj spis *Literární shoda československá*, vydal ho roku 1880 samostatně. Podobně jako předtím Vlček i on tu zpochybnil jazykovědné dílo Štúrovo. Namítal, že slovenštinu lépe hájili Hurban a zvláště Hodža.

Pokorného teoriemi, v souvislosti s oběma posledními českými ročníky Hurbanovy *Nitry*, zabývala se v Moravské Koledě 20. června recenze Jana Herbena *Shoda československá*. Ale nejen v časopisech, také v soukromé korespondenci se o návrhu „shody“ hodně diskutovalo. (Doporučovala Slovákům psát vědecké práce česky.)

Rudolfovi Pokornému oznámil Jozef Škultéty v dopise 4. října 1880, že začne s Vanským vydávat Slovenské pohľady – ve slovenštině: „Nuž, čo na to povieš, Rudolf?... Nebude to proti Tvojmu programu? Lebo nebude to výlučne beletristický list.“ Podobně v jiném nedatovaném dopise mu argumentoval: „Vidíš, ako sa ukázala absurdnosť programu Českoslov. bibliotéky: Keď by sme my nemohli mať časopis ako zamýšľané Pohľady, nuž tak nezmysel je hovoriť o slovenskej literatúre. To by sme bez Vášho povolenia ani len kalendár nemohli vydať. Opakujem, že nie ani kalendár, lebo veď ten tiež nemôže len zo samých rozprávok pozostávať.“

Vlček se snažil Škultétymu oponovat, když mu 26. dubna 1881 napsal: „Povážte, boli-li by možné bývali v češtine tak primitivné knihy vedecké ako Paulinyho *Mythologia*, Hostinského *Vierouka*, Ormisova *Paedagogika*, lebo dokonca hrozné články Hečko-ve a Hroboňove? Práve v slovenčine, obmedzenej na podtatranský kútok, podobné nedo- vareniny majú vítaný útluk. Pri širšom obzore nebolo by to jednoducho možné.“

Koncem roku 1880 začal Vlček uveřejňovat v Ruchu rozpravu *O Slovensku literár- ním*, jakýsi doplněk své knihy. Na toto téma přednášel akademikům ve Slavii 6. prosince 1880. V první kapitole rozsáhlé rozpravy přehodnotil své prvotní mínění o jazykovědci Štúrovi: Také Bernolák byl „důmyslný Slovan a vědec“, ale jeho „pokus pochybený v zásadě i provedení“ opravil Štúr, jehož nový pokus byl sice „v základě svém zdařilý“, nebyl však dokonalý pravopisně, což pak vedlo k pravopisné reformě roku 1850.

Nové Vlčkovy zpracování této tematiky si asi vyžádaly nové poznatky, čerpané nejen ze spisů Hodžových a ze starších ročníků Slovenských pohľadů, ale také z Pypinovy *Historie literatur slovanských*. Kromě toho chtěl Vlček ještě znovu propagovat Pokorného edici *Knihovna československá*. V únoru 1881 v závěrečné části své rozpravy teoretizoval o možnostech zvláštní slovenské literatury a tvrdil, že na ni „nelze pomysli- ti“. Češtinu ve vědě, slovenštinu v beletrii! To obojí schválil život.

„Slováci s Čechy píšou posud vědeckou literaturu jazykem *římž*. Dosvědčují to jména: Tablic, Palkovič, Šafařík, Kollár, Hattala, Štúr, dr. Hurban, dr. Kuzmány, dr.

Gustav Reuss prakticky,... Hodža, Záborský, Kalinčák, Paulíny-Tóth, Dobšinský, Viktorin a jiní teoreticky.“ Vlček je si jist, že monumentálnosť diel Šafaříkových a Hattalových „sklesla by na minimum, kdyby své vědecké knihy byli psali slovenčinou“ (Ruch, 1881, s. 65). Shrnul nejen argumenty pro češtinu ve spisech vědeckých (jde jen o suché a strohé konstatování), ale současně také připomněl (v strhujícím proudu nadšené výmluvnosti!) neméně pádné důvody pro slovenštinu v beletrii, v společenském životě, v politických událostech – a v nové literatuře:

„Sotvaže Štúr, tato radost, toto kochání mládeže, zahřměl do lidu jeho zvláštním zvukem hromovým, sypaly se knihy a knížky ve slovenčině,... básně, almanachy, časopisy, noviny, zakládány spolky mírnosti, spolky hospodářské, nedělní školy, veřejné a obecné knihovny, vznikla znamenitá jednota Tatrín, nastalo cestování,... od základu hýbaly se všechny životní a život užívající síly a moci národa, nastal ruch a život po tom milém Slovensku na všech stranách, stoupal výš a výš...“ Slovenština vzbudila nadšení pro blaho národa, „uvedla mnoho zdárných ideí ve skutek,... národně a politicky probudila slovenský lid a vhodně připravila jej na události z roku 1848–1849“, slovenština stvořila „celou literaturu“ (s. 66).

Svou argumentaci zakončil Vlček zmínkou o dvou odlišných proudech v českém veřejném mínění: Ve starší generaci nacházel výčitky separatismu, v mladší literární světě pochopení pro potřeby Slováků. Sám znovu ještě zdůraznil nutnost pěstovat společné písemnictví pro veškeré vzdělané obecnstvo československé „jazykem Husů, Komenských, Šafaříků, Kollárů“ (s. 66).

Na slovenské straně ocenil především štúrovce jako upřímné vyznavače vzájemnosti Čechů a Slováků. Generace, která ve svých vrcholných literárních plodech osamostatnila slovenštinu, přinesla i hlubší pojetí vzájemnosti.

Jedna z hlavních námitek ze slovenské strany k Vlčkově knize roku 1881 se týkala názvu *Literatura na Slovensku*, namísto náležitějšího názvu *Literatura slovenská*. Ten mohl plně vyhovovat i Vlčkovi, který ho používal ve svých přednáškách i v časopiseckých statích.

Moravští a čeští slovakofilové naráželi často i v české společnosti na nepochopení. Proto se pokusil Vlček získat spolubojovníka v novém redaktorovi obnovených Slovenských pohľadů Svetozáru Hurbanovi Vajanském. Sám se mu velmi zavděčil, když ho upozornil na ruské vydání druhého svazku Pypinovy *Istorije* a když mu jej pak na jeho prosbu v Praze obstaral. Samozřejmě, že ho informoval v dopise 9. ledna 1881 o pražských obráncích Pypina proti „sládkovcům“ – a navrhol: „Tu bych si přial, keby ste snád, slovutný pane, mohli poukázat na tých niektorých ‚hej slováňkov‘ tunajších, ktorí nestarajú sa ani najmenej o ostatný slovanský svet.“

V obnovených Slovenských pohľadech vyšel roku 1881 Vlčkův příspěvek *Filologické rozhovory*, krátká úvaha, dovolávající se názorů profesora Hattaly. Upozorňuje i na to, že „první pionieri slovenčiny“ někdy v zápalu a chvatu reformátorů přehlédli nejednu smet, která pak vyrostla v koukol (s. 80). Tato Vlčkova stať měla zcela vědecký ráz i obsah, a přesto vyšla slovensky, tedy v přímém rozporu s propagovanou „shodou“!

Předtím už začal na 52. stránce Slovenských pohľadů vycházet rozsáhlý životopis Ludovíta Štúra, který sepsal jeho nejbližší přítel a spolubojovník Jozef Miloslav Hurban.

První knize Jaroslava Vlčka tehdy věnoval pozornost v kritické recenzi sám redaktor Pohľadů Svetozár Hurban Vajanský (s. 279–285).

9. Jozef Miloslav Hurban

Podle informace Věstníku bibliografického uspořádala Umělecká beseda 29. ledna 1881 Hurbanův večer a při té příležitosti Slovák Jaroslav Vlček „přednášel o jeho životě a působení“ (s. 16). Text oné přednášky asi nebyl uveřejněn. Ale její obsah se nejspíš shodoval s tím, co Vlček napsal o Hurbanovi ve své knize; proto se raději rozhodl uveřejnit přednášku o Pypinovi.

Sám si musel konfrontovat Hurbanovy a Pypinovy soudy o Ludovítu Štúrovi, aby si na počátku své vědecké dráhy literárního historika vytvořil vlastní závěry. Vynaložil velké úsilí, aby nashromáždil a pozorně reprodukoval názory Štúrových současníků. Avšak těžko si je mohl ověřit vlastními badatelskými výsledky, neboť archivní materiály a i mnohé publikované práce Štúrovy mu zůstaly nedostupné. Proto tam, kde předkládal citáty nebo parafráze Štúrových myšlenek, obvykle nečerpal přímo ze Štúrových textů, ale musel se spokojit jen s výběrem z výběru Hurbanova.

Všeobecně se vědělo o tom, že Jozef Miloslav Hurban disponuje bohatým archívem, z něhož čerpal pro své vzpomínky uveřejněné již dříve. (Roku 1862 *Zaváté, ale nezapomenuté listí*, roku 1877 *Viliam Paulíny-Tóth a jeho doba*.) Ale hlavní a nejdůležitější byl životopis *Ludovít Štúr*, postupně publikovaný v Slovenských pohľadech. Tam autor nejvíc uplatnil svůj vzácný archivní materiál. Mladá generace tuto jeho práci netrpělivě očekávala, zvláště po uveřejnění životopisu Paulínyho-Tótha v sedmém ročníku almanachu *Nitra*, kde vyšel česky. Avšak *Ludovít Štúr* byl napsán a publikován ve slovenštině. – Vlček mohl předem předpokládat velký význam této Hurbanovy práce. Snad proto se nikdy sám nepokusil ani o Štúrův medailón, ani o populární přednášku jen o něm a o jeho předčasné smrti, zatím co svým současníkům Hodžovi a Hurbanovi věnoval zdánlivě mnohem větší pozornost.

Velmi drahým se stal Vlčkovi básník Ján Botto, autor prvního svazku Československé knihovny. Z Banské Bystrice přicházely o něm vzrušující zprávy. Július Bánik podrobně Vlčka na jeho prosbu informoval 20. ledna 1881 o „inkvizíci“ na bystrickém evangelickém gymnáziu. Studenti si na počátku roku založili spolek a básník Botto jim uvolnil jednu místnost pro jejich schůzky. Tam četli slovenské knihy, přinášeli písemné práce, recitovali básně, cvičili se v řečnictví. Došlo k vyšetřování účastníků tajného spolku. Jeden z nich byl vyloučen ze školy, jiní se rozhodli dobrovolně odejít na jiná učiliště. Potom i církev se snažila zakročít proti Bottovi, měl být postaven před soud pro pobuřování. Dosud ho nepředvolali. „Kujú sa ešte len dôvody a dôkazy. Botto je dobrej mysle.“ – Později Vlčka informoval také Michal Bothár 28. dubna o schůzkách sedmnácti žáků z nižšího gymnázia u Janka Botta, pro něž ho církevní konvent obžaloval. Současně se Bothár zmínil o jiné inkvizici v Lučenci, kde studentům vyhrožují vyloučením ze všech škol v Uhrách. – Téhož dne poslal Bánik do Prahy korespondenční lístek s jedinou větou: že dnes při obědě Botto náhle zemřel na mrtvici.

Toho roku 1881 uveřejnil Vlček ve studentském *Almanachu Slavia* vzpomínkovou črtu *Nad Tatrou sa blýska*, kde se pokusil v sugestivní zkratce především zopakovat vše důležité, co vyprávěl oravské mládeži Janko Matúška o perzekuci bratislavských studentů a jejich milovaného učitele. Vlčkovi šlo ještě o víc. Chtěl zachytit mravní sílu

smělého protestu odhodlaných mladých štúrovců, z níž vytryskla roku 1844 Matúškova píseň. Při líčení pohnutých událostí v tehdejší Bratislavě nemohl nemyslet na nešťastnou Banskou Bystricu...

Nespokojil se ovšem pouze reprodukcí drahocenných Matúškových vzpomínek, protože už znal také některá literární zpracování této tematiky v publikovaných memoárech Štúrových současníků. Snad nejvíce se Vlčekův „malý obrázek“ ze života bratislavských studentů přibližuje k líčení Jozefa Miloslava Hurbana z roku 1847 – o dramatických okolnostech, za nichž psal Janko Rimavský báseň *Svojím vrstovníkom na pamiatku*.¹⁶ Tato báseň, podle Hurbanových slov „drahá perla tých časov“, nebyla však jedinou perlou z té doby! Současně s ní vznikla také píseň Janka Matúšky...

Roku 1882 napsal Vlček do Ruchu referát *Slovenské pohľady*, v němž se zamýšlel nad Hurbanovým *Ludovítem Štúrem*. Neskrýval zklamání. Jeho výhrady se netýkaly obsahu, ale formální stránky. Kritizoval způsob zpracování tohoto Štúrova životopisu, který byl „dávno a toužebně očekávaný. Matica slovenská vypsala naň cenu, vyzvala spisovatele, hlavně Hurbana, aby ho vypracovali...“ Vlček zazlíval váženému autorovi „kazatelskou rozvláčenost. Hurban zůstal větším národovcem a hierarchickým horlivcem než umělcem.“ Ale v jiném referátu v Ruchu o dalším ročníku Slovenských pohľadů Vlček oznamuje, že primát má tam druhá kniha životopisu Ludovíta Štúra; stručně referuje o jejím obsahu a upozorňuje, že jde o vzácné rozsáhlé dílo.

Nezmiňuje se o tom, že na počátku této knihy druhé (v kapitole druhé) zahájil Hurban otevřenou polemiku se svým kritikem Vlčkem: Hájlil se, že musel „veľa rozprávať, zašlé upamätovania sa na vek minulý v pamäti národa kriesiť, ktorého už druhé pokolenie čaká na túto rozprávku o svojom veľkom synovi, nádobno mi, áno potrebou mi je to všetko pripomínať, na čo sa len upamätúvam a o čom sa teraz mojím mladým bratom ani nesníva, nádobno mi tak písať o Štúrovi a jeho bojoch, ako skutočne sa vec mala a čo sa hneď môjmu kritikusovi, p. Jaroslavovi Vlčkovi, stará táto pieseň – snáď už labutia – zdať bude docela podivínsky ‚mladickou neposednosť a kazateľskou povíдавostí‘“.

Hurban považuje za nutné vysvětlit: „Môj syn požiadal ma o prepustenie mu časopisu pred 35 rokmi založeného, potom ale vychodiť prestavšieho, Slovenských pohľadov, a spolu vyslovil žiadosť našej omladiny, abych sám tiež činne rozpravami o Štúrovi napomohol podnik tento mnohosľubný. Ja som rád oboje: jedno povolil, k druhému pristal, a podávam verne, nie ‚elegantne‘ vystrojený román, ani nie tvorbu svoju, ale obraz pomerov, v ktorých žil a dejstvoval Štúr, ani nie ‚moderní literárni biografii‘, ale rýdzi kus starej prírody slovenskej, tak fenomenálne sa vyskytnuvšej...“ Nepochybuje o tom, že

¹⁶ J. M. HURBAN vysvětloval okolnosti vzniku básně Janka Francisciho *Svojím vrstovníkom na pamiatku*: „Základ básne tejto je odchod mládeže slovenskej z prešporského evanjelického lyceuma, kde vandalism daktorých ľudí odňal mládeži milovaného jej učiteľa mimoriadneho v reči a literatúre slovenskej. Bola tuhá zima, sňahy, fujáky, metelice žúrili po Tatrách: a mládež vidiac, že naozaj nemá byť vyočúvaná viac z ohľadu túžob svojich horúcich, menovito, že len naskrze jej nemá byť dovolenô odúvať toho a učiť sa od toho, v kom všetku svoju duchovnú rozkoš nachádzala, zanechala tam štipendiá, alumnea, konvikty, pedagogie, sľuby, prosby, a vo fujakoch a v zime tajšla z Prešporku do Levoče. Pán Ludevít Štúr bol nespripravdľivo a bez všetkej ráznosti a statočnosti svojich odporníkov od námestníctva profesúry slovenskej odstránený – milovaný Učiteľ mládeže.“ In: *Slovenské pohľady*, roč. 1, 1847, s. 48.

i bez luxusního poetického „moderného“ dějepisectví přijme slovenská veřejnost jeho práci o Štúrovi vděčněji než „onen šťastný Slováčik, Jaroslav Vlček, ktorý zavčasu vynikol z objatia oblažujúceho národy maďarstva a nepoznal boje a útrapy, vychovaný na ústavoch českých.“ (!) Vlček je mu jen obdivovatelem Voltairů, Darwinů a různých moderních darmotlachů, ne však seriózním, slovanským, ani příliš šlechtným kritikem.¹⁷

Mladého publicistu Vlčka upoutaly postuláty realismu. To znamenalo i pro něj samého nelítostně tvrdý vnitřní zápas, kterým byl stále hnán k vyhledávání nejtěžších palčivých otázek, ať šlo o žhavou současnost, či o zastaralé nedořešené problémy z minula. Byl to nezbytný velmi obtížný začátek budoucí vědecké dráhy, které zasvětil celý svůj další život.

Dobře využil té velké výhody, že byl současníkem dožívající štúrovské generace. Mnohé mu ještě uniklo, nepochopil vše. Přesto si s pomocí vrstevníků i starších přátel osvojil trvalé, na svou dobu optimální východisko k dalšímu hledání a poznávání. Mladý Vlček stejně jako mladý Hviezdoslav se postupně seznamoval se štúrovskými ideály v konkrétní podobě na Oravě. Oba tam prožívali závěrečnou část štúrovské epochy jako přímí svědkové, v konfrontaci s bolestnými životními zkušenostmi. Přitom Vlček velmi těžko nesl zvlášť neblahý vývoj rychle se zhoršujícího kulturního a společenského života ve svém rodišti Banské Bystrici.

Roku 1882 ukončil univerzitní studium a musel se rozloučit s Prahou. Uvažoval o možnosti zakotvit v Martině, což se nepodařilo. Ale v říjnu oznamoval Věstník bibliografický (s. 287), že slovenský spisovatel Jaroslav Vlček byl ustanoven za suplujícího učitele na c. k. české reálce v Brně.

Když o něco později nastoupil na další učitelské místo v Praze, vrátil se tam i ke své celoživotní stále otevřené a naléhavé problematice štúrovské.

SUMMARY

The first known literary attempt of Jaroslav Vlček (1860 – 1930), studying at the grammar school in Banská Bystrica, was a respond in January 1877 addressed to reviving Czecho-Slovak solidarity during the student movement, which arose after the cancelling of He was also influenced by opinions of a poet Janka Matuška from the Orava region from the northern part of Slovakia. Janko Matuška was a classmate of Janko Král, an excited listener of the lectures of Ludovít Štúr in Bratislava. Vlček's memories on Matuška became a foundation of his speech at the exposure of a monument dedicated to Janko Matuška in the August 11th 1879. At that time Vlček was studying in Prague. He began to publish small articles in Czech magazines. The articles were mostly focused on the theme about the „school of Štúr, .. In the article *Slovensko a jeho život* (Slovakia and Its Life, 1879) he deals with an excitement about not yet estimated influence of Štúr on the youth studying in Bratislava. He also evaluated, just briefly and on a very flat level, Štúr's linguistic work, which he did not estimate properly. In the feature about the latest Slovak poetry he derogated Štúr's poetry and he criticized him a lot that he brought from German university to Slovakia „fantastic pseudo-philosophy of Hegel.“ He spoke on this topic also publicly in his speeches. Due to it he drew public attention, when he spoke about „the school of Štúr“ in the literary department

¹⁷ HURBAN, J. M.: *Spisy. Diel šiesty. Ludovít Štúr*. Kniha druhá. Turč. Sv. Martin : Matica slovenská 1938, s. 89 – 91.

of in Umělecké beseda May 22.and 29, 1880. At this time he was finishing his monograph *Literatura na Slovensku* (The literature in Slovakia,1881), where he revealed his objection to it very openly..

He gave less attention to Štúr than to Hurban or Hodža. He did not write about him any individual work. Maybe because of the fact, that most of Štúr's work had not been accessible to him at that time yet. And what more it was well known that Štúr's closest friend Hurban was going to write a biography about him. Also after 1882 when Vlček graduated the University the problem concerning Štúr was still open and urgent for him.